

Олена ОВЧИННИКОВА
художниця

ПОДОРОЖ ЗАЧАРОВАНИМ СВІТОМ

На все життя завдячна я подружці своєї юності, художниці Галині Зубченко, яка відкрила мені сповнений таємничої краси, незнаних пісень, прекрасних людей, оповитий прадавними легендами, зачарований, величний світ Карпат.

Галя вже виходила на диплом, узявши тему «Гуцульське весілля» (вона вже — сама — їздила торік по Карпатах, де й побачила тему свого диплому). У мене, графіка четвертого курсу, була «вільна» практика. Я умовила її взяти мене з собою.

Ось ми купляємо фарби в дорогу. Галя — зовсім не із заможної родини, усе життя живе напрочуд скромно. Але фарби — найдорожчі, те саме — полотно, пензлі, пастель, підрамники. І так завжди: гроші для неї важать тільки як засіб для праці. Нічого «баб'ячого» в ній узагалі немає — художник до самих кісток. І світ сприймає, і відчуває, і живе у ньому як художник-подвижник, переступаючи через горе, хвороби, матеріальну скруту.

НАШИМ «ФОРПОСТОМ» у Карпатах було село Брустори, куди нас завіз художник С.Грош, який поїхав далі, до Добрушевих стовпів, де писав свою картину.

Брустори учинили нам іспит. Ми зупинилися в хаті, де жили три брати-музики Грипіняки. Двоє, Гриць та Михайло, — нежонаті, а у Василя красуня-жінка Марічка, що майстерно розмальовувала писанки, і двоє дітей — Ганнуся та Іван. І ось брати-музики повдягались у святкове, сіли рядком просто на горі на лаві, заграли — на цимбалах, на скрипці та на бубні. А ми похапцем розклали фарби і заходилися швидко-швидко малювати, бо сонце заходило. На гору до нас із околиць обійсть почали стягуватися сусіди.

— Дивися, Василь як викопаний: і сорочка ж його, і кресаня!

— А Гриць — ну чистий тобі Гриць: і бубон його, і навіть зірки на бубні!

Нас прийняли, нас сприйняли як художників.

Отже, Брустори з крихітною кімнаткою на горищі, де ми з Галею разом спали на прадідівському дерев'яному ліжку, були нашим «форпостом», звідси ми ходили на Косів, на Космач, на Криворівню, Жеб'є та ін.

...І постала перед нами чудова, таємнича, замкнена у собі прекрасна країна Гуцульщина, край «тіней забутих предків».

Для Галиного диплому нам треба було походити по весіллях, і гуцули порадили нам звернутися до ксьондза, що, звісно, знав, де й коли вінчатимуться.

...Ми вийшли, коли тільки починало дніти і роса лежала на дорозі. Десь на роздоріжжі зустріли крихітну капличку, усю розписану всередині. Там догоряла свічка і лежали старовинні церковні книги. З першим промінням сонця прийшли у село, росадіамантами виблискувала на квітах. Ксьондз правив вранішню службу, нас запросили у дім зачекати. По шойно вимитих підлогах танцювали сонячні зайчики, вітерець розгойдував мережані фіранки. Згодом прийшов пан ксьондз. Звичайно, я була за життєвим досвідом майже дитина, які в мене були проблеми? Та мені так зажадалося зануритися лицем у м'які білі долоні цієї огрядної, спокійної, доброзичливої людини й розплакатися (мабуть, оплакувати біди, які ще тільки чекали на мене попереду...)

Він посадовив нас проти себе за стіл, накритий крижаною скатертину, і наказав нагодувати. На столі з'явилося молоко у глеку, білий пухкий хліб та полив'яна миска із світлим запашиним медом. Ми їли й косилися оком на безліч книжок, що лежали у шафі, на столі, на підвіконнях. «Ой, та це ж ранній Тичина, а який цікавий шриффт!» — «Та то ж, мабуть, Нарбут», — старий простягнув руку, узяв книжечку. Не пам'ятаю, певне, це він подарував нам «Камінну душу» Гната Хоткевича; вона з нами була скрізь.

І Ось ми на весіллі. Дружки вдягають, завітчують наречену: сорочка, запаски, капці, постолі, кеп-

тар, віночок, пацьорки. Потім молоді сідають на завітчаних стрічками коней, за ними — хто на конях, хто пішки — всі рушають униз до села, до храму. Сонце вже пече вогнем, зелена трава у квітах, яскравий весільний кортеж пливе серед квітів та зелені, а попереду йде троїста музика, і у цьому багатокольоровому, багатоголосому вихорі плывуть над натовпом, над квітами, над музиками — мов у зачар-

Легінь

рованому сні — наречені.

Після вінчання повернулися до старовинної батьківської хати, де обійстя вимощені камінням, а на ганку вирізьблено два дерев'яні сонця — ще поганські символи. У гуцулів дивно змішані символи язичницькі та християнські.

Усі сідають за довгі столи, заставлені холодами, голубцями-«штучками» (копчене м'ясо), пирогами з вишнями, рибою, сиром. Єдина чарочка із зеленого скла, з відбитою ніжкою (щоб не можна було поставити!) йде по колу. Сусід ліворуч наливає собі, каже: «П'ю до тебе», вихиляє, передає тобі, ти кажеш сусідові ліворуч: «П'ю до тебе» і т.д. Я, «мамина донька», яка досі нічого, крім сидру, не куштувала, випиваю нарівні з усіма цей синій вогонь, і ось уже перед очима — барвистий вир. «Ходімо до танцю», — чую, мов із туману. «Та я ж не вмю, як ви». — «Навчимо. Мене підхоплюють, майже на руках несуть у коло. (Господи, чи багато разів у житті мені було так весело й бездумно?)»

А Галя? А Галя присаджується до столу лише на хвилинку, а потім забирається у куточок і малює, малює...

Увечері, коли ніч опускається, засвічуються зірки і шумлять від вітру вершини смерек, весілля продовжується надворі, під великим дощатим навісом. Вітер розгойдує гасові ліхтарі, котять барбениці з вином, музика й танці перетворюються у скажену фантазмагорію, де летять у вихорі квітчасті хустки, пір'я на кресанях, білі зуби, палаючі очі, червоні, білі, брунатні гачі, запаски,

кептарі, сардаки. «Аркан», «Гуцулка», «Чардаш»... Музика не вщухає, усе — «крешендо».

МІЖ ВЕСІЛЛЯМИ наставала тиша. Ми збиралися на полонини, їли афени, писали пейзажі. У Карпатах як? Ось сонце, а за хвилинку — дощ. Галя брала два полотна: одне на сонце, друге — на дощ, я — акварель, брали чоботи, ватянку, парасольку. Галя зробила десятки карпатських пейзажів — сонячних, похмурих, дощових, вітряних. Гори на них сині, зелені, фіолетові. Смереки, хати, обійстя, високі карпатські копички сіна, дороги, потічки, Черемош, Коломия, Криворівня, Синиці, Космач. У своїй ватянці і чоботях Галя ставала де сподобалося й писала, писала Гуцульщину...

«Леночко, вставай, — там Гриша та Юра», — Галя вбігла з двору, де вмивалася на ніч після одного з переходів. Я вже лежала на столі у порожньому класі зачиненої на літо школи, куди нас пустили переночувати. Це були графіки Григорій Гавриленко та Юра Якутович, що так само, як і ми з Галею, подорожували удвох Карпатами...

У творчості багатьох українських художників залишили Карпати свій слід!

Ми взагалі ходили горами пішки, але іноді нас підбирали попутні вантажівки. У кузові гуцули стоять на ногах щільно-щільно (і ми серед них), зчепившись, обійнявшись. Вантажівка підсакає, несеться, як вітер, а вони міцно тримаються одне за одного, співають, і весь цей зчеплений гурт підсакає над кузовом.

А одного разу у страшну спеку йшли ми задушливим смерековим лісом і побачили потічок з водоспадом. Роздяглися, стали під струї. І зараз, уже «з далекого берега», я бачу, ніби крізь сріблясті струмені того водоспадика, нас, двох мандруючих дівчаток-художниць. Ось ми сидимо на траві — малюємо грубезну бабу Кіндачку, вона захриплим голосом розповідає пікантні сільські історії та голосно регоче, а старий Кіндак, сором'язливий, делікатний, тупіше поруч. Ось ми малюємо портрети славновісних гуцульських різьбярів — братів Карпанюків. Вони обидва в сорочках із грубого полотна, темноїлиці, древні, схожі на іконний живопис; різуть ножами тарелі. Ось ми малюємо красеня-легіня, він їсть вишні. А он другий легінь — із бубоном, ще один — із скрипкою. Баба збиває сметану... Цілий гурт людей біля храму... Красуня Марічка, яка закохалася у жонатого чоловіка, почувши, що він їде, вбігла до нас у хату, стоїть біля дверей, плаче. Ідемо лісами, що пам'ятають опришків... Малюємо Чорний Черемош, Білий Черемош, плоти збокарашами... І біляве дівчисько у червоній спідниці — контражуром на зеленій траві...

Мені здається, що можна було б зробити окрему виставку цих портретів дівчаток-гуцулок Галини Зубченко. Художниця малює їх напрочуд лірично, передаючи їхню чистоту, цноту. Білявки й чорнявки, увіночках, у стрічках, просто з кісками — на зеленій траві, на тлі синіх гір, серед квітів. Чудові портрети!

Наречена

ПІДСУМКОМ, завершенням праці став диплом Галини «Гуцульське весілля» (1959). Сюди увійшло все — карпатські дороги, сходжені дівочими ногами; образи, вбрані розчакнутими молодими очима; почуття, сприйняті юним чистим серцем. Сюди увійшло все — десятки написаних краєвидів, десятки портретів людей, зустрінутих на карпатських шляхах.

...Іде по дорозі весільний кортеж. Попереду — урочисті, зніяковілі від величної події, що спустилася на них з неба (адже шлюби здійснюються на небесах!), завихрила навколо них весь світ, поставивши їх у центрі, — наречені (я впізнаю, впізнаю — це ж їх Галя малювала на весіллі, а потім вони нам спеціально позували). За ними — хрещені батько й мати, подружжя Кіндаків! Іде Кіндачка, немов жива. (А Кіндака художня рада інституту примусила переробити: гуцульські, звислі додолу вуса — задерти вгору, як у донського козака, а типову гуцульську чоловічу зачіску «каре» — замінити постриженою потилицею. Чому? Таких запитань можна ставити багато. Чому, наприклад, дівчині, яка стоїть праворуч, звеліли специфічний гуцульський віночок замінити на звичайний наддніпрянський?..) За батьками ідуть музики — і їх я впізнаю!

Диплом написано реалістично. Далі Галина Зубченко пішла монументальною стежкою, стиль художниці набирає рис, притаманних монументалізму: декоративності, узагальнення кольору й форми (вона багато

Стара гуцулка

працювала у монументальному жанрі зі своїм чоловіком Григорієм Пришешком).

Готуючись до виставки, оцінюючи свою дипломну картину сьогоденним оком, Галя хотіла дещо підправити — переписати «по-своєму» Кіндака тощо. Потім вирішила: не треба — «не можна в ту саму річку увійти вдруге». Як не можна повернутися в минуле, аби щось змінити у ньому. А навіщо мінати, Галя? Ми були щасливі своєю юністю, світом, що був нам подарований, мріями стати художниками і великим щастям — Карпатами!

Мозаїка

МЕХІКО

До найгостріших екологічних проблем мексиканської столиці, пов'язаних з катастрофічним забрудненням повітря, дедалі чіткіше додається ще одна, не менш небезпечна: збільшується щорічне просідання ґрунту, на якому стоїть місто. До певного часу до цього явища не ставилися серйозно, проте останніми роками вчені та фахівці з тривогою спостерігають за його розвитком, який поки що не піддається точним прогнозам.

У середньому столиця щороку стає стосовно рівня моря нижчою на 5—10 см.

При цьому історичний центр міста невблаганно опускається за той самий період на 30—40 см. Мехіко розташований у затиснутій горами долині, що лежить на створеній природою водній подушці. Останнім часом ґрунтові води відкачуються міськими властями на комунальні потреби в обсязі 40 куб. м за секунду, у створенні підземні порожнечі практично нічим не заповнюються. Таким чином, як завжди, причини екологічної катастрофи пов'язані з нерациональною діяльністю людини.

ВІНДГУК

Гігантські крокодили «затероризували» населення на берегах річки Окаванго на північному заході Намібії. Рептилії полюють

у прибережних заростях не лише на великих та дрібних хатніх тварин, а й на велику худобу. Нещодавно крокодил величезних розмірів забрав трьох корів у жителів села Камутджонга. Місцеві мисливці вважають, що їх вкрав той самий 6-метровий хижак, який «уславився» знищенням десятків кіз в округах Нгепі та Багані у 1994—1995 роках. Витівки річних велетнів стали серйозною проблемою не лише для селян, а й для відвідувачів мальовничих куточків у районі водоспадів Попа. Багато з приїжджих недооцінюють небезпеки і безглуздо ризикують життям, заходячи у воду. Тим часом, не так давно два крокодили розірвали на шматки безтурботного туриста, який вирішив освіжитися після веселого бенкету на березі з нагоди свого 25-річчя.

ОТТАВА

Хоча в Канаді, як видається, немає аналога всюдисущому майорові Проніну, герою народного «епосу» радянських часів, стеження за своїми співробітниками деякі надміру пильні компанії тут здійснюють навіть у туалетних кімнатах. Керівництво таких компаній встановлює там відеокамери для спостереження за тим, чим займаються службовці. Дійшло до того, що Ліга прав і свобод Квебеку звернулася у Комісію з прав людини цієї провінції з проханням заборонити таку практику, зосереджену на вивченні сутяк ватерклозети є «місцем публічного приватним». Комісія погодилася з таким аргументом і винесла рішення, згідно з яким встановлення в туалетах відеокамер є порушенням канадської Хартії прав і свобод.